

כסלו התשע"ו

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

מעשה יהודה ותמר

לפרשת וישב (על פי שיעור של הרב אלחנן סמט)

יט ותקם ותלך, ותסר צעיפה מעליה; ותלבש בגדי אלמנותה. כ. וישלח יהודה את-גדי העזים, ביז רעהו העדלמי, לקחת הערבון, מיד האשה; ולא, מצאה. כא. וישאל את-אנשי מקמה, לאמר, איה הקדשה הוא בעיניכם, על-הדרך; ויאמרו, לא-היתה בזה קדשה. כב. וישב, אל-יהודה, ויאמר, לא מצאתי; וגם אנשי המקום אמרו, לא-היתה בזה קדשה. כג. ויאמר יהודה תקח-לה, פן נהיה לבו; הנה שלחתי הגדי הזה, ואתה לא מצאתה.

כד. ויהי כמשלש חדשים, ויגד ליהודה לאמר זנתה תמר בלתי, וגם הנה הרה, לזנונים; ויאמר יהודה, הוציאוה ותשרף. כה. הוא מוצאת, והיא שלחה אל-חמיה לאמר, לאיש אשר-אלה לו, אנכי הרה; ותאמר, הכר-נא--למי החתמת והפתילים והמטה, האלה. כו. ויכר יהודה, ויאמר צדקה ממני, כי-על-כן לא-נתתיה, לשלה בני; ולא-יסף עוד, לדעתה.

כז. ויהי, בעת לדתה; והנה תאומים, בבטנה. כח. ויהי בלדתה, ויתן-יד; ותקח המילדת, ותקשר על-ידו שני לאמר, זה, יצא ראשנה. כט. ויהי כמשיב ידו, והנה יצא אחיו, ותאמר, מה-פרצת עליך פרוץ; ויקרא שמו, פרוץ. ל. ואחר יצא אחיו, אשר על-ידו השני; ויקרא שמו, זרח.

4. בראשית ל"ז, לה:

"ויקמו כל בניו וכל בנותיו לנחמו"

5. בראשית רבה (פד, כא):

רבי יהודה אומר: לאחיותיהם נישאו השבטים, הדא הוא דכתיב 'ויקמו כל בניו וכל בנותיו'.

רבי נחמיה אומר: כנעניות היו... אין אדם נמנע מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו.

6. בראשית רבה פה, י:

"תמר בתו של שם הייתה."

1. בראשית ל"ז, לו:

והמדנים מכרו אתו אל מצרים לפוטיפר סריס פרעה שר הטבחים.

2. בראשית ל"ט, א:

ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר סריס פרעה שר הטבחים.

3. בראשית ל"ח:

א ויהי בעת ההוא, וירד יהודה מאת אחיו; ויט עד-איש עדלמי, ושמו חירה. ב. וירא-שם יהודה בת-איש פנעני, ושמו שוע; ויקחה, ויבא אליה. ג. ותהר, ותלד בן; ויקרא את-שמו, ער. ד. ותהר עוד, ותלד בן; ותקרא את-שמו, אונו. ה. ותסוף עוד ותלד בן, ותקרא את-שמו שלה; והיה בכזיב, בלדתה אתו.

ו. ויקח יהודה אשה, לער בכורו; ושמה, תמר. ז. ויהי, ער בכור יהודה--רע, בעיני יהוה; וימתהו, יהוה. ח. ויאמר יהודה לאונו, בא אל-אשת אחיך ויבס אתה; והקם רע, לאחיד. ט. וידע אונו, כי לא לו יהיה הזרע; והיה אם-בא אל-אשת אחיו, ושחת ארצה, לבלתי נתן-זרע, לאחיו. י. וירע בעיני יהוה, אשר עשה; וימת, גם-אתו. יא. ויאמר יהודה לתמר בלתי שבי אלמנה בית-אביך, עד-יגדל שלה בני--כי אמר, פן-ימות גם-הוא כאחיו; ותלך תמר, ותשב בית אביה.

יב. וירבו, הימים, ותמת, בת-שוע אשת-יהודה; וינחם יהודה, ויעל על-גזי צאנו הוא וחירה רעהו העדלמי--תמננה. יג. ויגד לתמר, לאמר: הנה חמיה עלה תמננה, לגז צאנו. יד. ותסר בגדי אלמנותה מעליה, ותכס בצעיף ותתעלף, ותשב בפתח עינים, אשר על-דרך תמננה: כי ראתה, כי-גדל שלה, והוא, לא-נתנה לו לאשה.

טו. ויראה יהודה, ויחשבה לזונה: פי כסתה, פניה. טז. ויט אליה אל-הדרך, ויאמר הבה-נא אבוא אליך, כי לא ידע, כי בלתי הוא; ותאמר, מה-תתן-לי, כי תבוא, אלי. יז. ויאמר, אנכי אשלח גדי-עזים מן-הצאן; ותאמר, אם-תתן ערבון עד שלחך. יח. ויאמר, מה הערבון אשר אתן-לך, ותאמר חתמך ופתילך, ומטף אשר בידך; ויתן-לה ויבא אליה, ותהר לו.

כל מי שנמשך אחריהם, וכך הורינו אנחנו ועשינו בארץ מצרים מאז באנו אליה.
 וכל זה שלא במקום מצווה, רוצה לומר: בנישואין בעלמא, כל שכן ביבמה שנפלה לייבום אין טוענין בה זאת הטענה [-שהיא מוחזקת], ולא תידחה מצווה של תורה מפני חששא בעלמא, זה דבר שלא שמענו מעולם כמותו, ולא חשבתי שיעלה כלל על דעת השלם בשכלו... אלא זאת היבמה לה דין כל יבמה ותתייבם...

11. מבנה הסיפור ומשמעותו

- א. (א-ה) לידת שלושת בניו של יהודה
  - ב. (ו-יא) מות ער ואונן ללא זרע ושילוחה של תמר
  - ג. (יב-יד) ההכנות למפגש תמר עם יהודה (הטעיה ראשונה)
  - ד. (טו-יח) המפגש הגורלי
  - ה. (יט-כג) חזרת תמר למצבה הקודם (הטעיה שנייה)
  - ו. (כד-כו) 'משפטה' של תמר וביטול גזר דינה למיתה
  - ז. (כז-ל) לידת התאומים
15. הרב סמט

הפסקה הרביעית היא אפוא 'הציר המרכזי' של הסיפור כולו, והיא מחלקת אותו לשתי מחציות הניצבות זו מול זו בהקבלה סימטרית ניגודית. פסקה זו משמשת כ'ציר מרכזי': האירועים במחצית הראשונה של הסיפור נועדו להוביל למפגש גורלי זה שבין יהודה לתמר; האירועים במחצית השנייה נובעים מאותו מפגש שהתרחש בציר המרכזי; ואילו מפגש זה עצמו מכיל את האירוע הדרמטי והחשוב שבסיפור, המשמש בו כתפנית במהלך העלילה.

16. רש"י על חטאו של ער:

ויהי ער... רע בעיני ה' - כרעתו של אונן, משחית זרעו, שנאמר באונן (י) 'וימת גם אתו' - כמיתתו של ער מיתתו של אונן. ולמה היה ער משחית זרעו? כדי שלא תתעבר ויכחיש יופייה.

17. בראשית מ"ב א:

וירא יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו

7. ראב"ע על "בת איש כנעני":

"איש כנעני" - "ייתכן להיות כמשמעו"

"ובני שמעון... ושאלו בן הכנענית"

"לעד כי נשי השבטים היו ארמיות ומצריות ואדומיות ומדיניות, והזכיר זו לבדה [כלומר: את שאלו בן הכנענית] בעבור שעשה שמעון שלא כהוגן לקחת כנענית, ועל זה הדבר הזכיר מות ער ואונן בעבור היותם בני כנענית."

8. רמב"ן (בביאורו לפסוק ח):

היו החכמים הקדמונים קודם התורה יודעים כי יש תועלת גדולה בייבום האח, והוא הראוי להיות קודם בו, ואחריו הקרוב במשפחה, כי כל שארו הקרוב אליו ממשפחתו אשר הוא יורש נחלה יגיע ממנו תועלת, והיו נוהגים לישא אשת המת האח או האב או הקרוב מן המשפחה, ולא ידענו אם היה מנהג קדמון לפני יהודה... וכאשר באתה התורה ואסרה אשת קצת הקרובים, רצה הקב"ה להתיר איסור אשת האח מפני הייבום, ולא רצה שידחה מפניו איסור אשת אחי האב ו[אשת] הבן וזולתם, כי באח הורגל הדבר ותועלת קרובה ולא בהם. והנה נחשב לאכזריות גדולה באח כאשר לא יחפוץ לייבם.

9. יבמות סד ע"ב:

ניסת לראשון - ומת, לשני - ומת, לשלישי לא תינשא.

10. הרמב"ם בתשובה חשובה ביותר (סימן רי"ח במהדורת בלאו - בתרגום מערבית):

תמה אני תמיהה גדולה על תלמידי חכמים יקרים... שישתפקו עליהם מדרגות האיסורים עד זאת המידה, ולא יבדילו בין האסור מן התורה למה שהוא אסור מדבריהם ולמה שהוא מגונה בלבד ואין איסור בו [=נישואי אישה מוחזקת]. והיותר תימה בשאלה הוא השוואתכם ספק נפשות הבא בידיים [-מילת תינוק שמתו שני אחיו מחמת המילה - ראה הערה 16], שדוחה מילה, לספק נפשות שחוששים לו על דרך הניחוש והכישוף והדמיונות והדימויים, אשר במקצת הזמנים יקבלו פעולתם הגופות חלושי הבניין... דעתנו, שזאת המוחזקת מגונה שתינשא אבל אין איסור בזה כלל... והלכה למעשה אצלנו בכל ארצות אנדלוס תמיד, שאם ימות לאישה בעל אחר בעל, מספר בעלים, היא לא תימנע מלהינשא, בייחוד כשהיא בשנות הבחורות... ואיך נסכן אנו בבנות ישראל לצאת לתרבות רעה?! ותכלית המהדרים אצלנו היא... לומר לה בפירוש: 'אם תמצאי מי שיקדש אותך, הרי אנו לא נחייבו לגרשך, אלא הדבר תלוי בך', והיו האישה עם חתנה מערימים שיקדשום שניים בעלמא, ואחר כך היא באה לבית הדין וכותבין לה כתובה ונכנסת לחופה ומברכים אותה בית דין שבע ברכות שלה הואיל ונתקדשה. כך עשה בית דינו של רבינו יצחק הרב ז"ל בעל ההלכות [=הרי"ף] וכך בית דינו של רבנו יוסף הלוי תלמידו ז"ל [=ר"י מיגש], וכך עשה